

EEC och svenskt jordbruk

Även om Sverige inte kommer med som medlem i EEC nu, är det mycket troligt att vi ändå blir det om några år, skriver lantmästare Birger Isacson. Vi måste ha siktet inställt på en sådan utveckling. Jordbruket inom EEC genomgår sedan några årtionden en anpassningsprocess till tidens krav. Urbaniseringsprocessen pågår för fullt, och det är svårt att sia om hur det europeiska jordbruket kommer att se ut om några årtionden. Det svenska jordbruket står sig gott vid en jämförelse såväl i fråga om hektarskördar som djurproduktion. På lång sikt skulle en EEC-anslutning medföra ett bättre utnyttjande av våra goda produktionsbetingelser och vår höga teknik, då det gäller att skapa fram eftertraktade animaliska livsmedel för både Sverige och Europa.

I den svenska EEC-debatten finns två ytterlighetsriktningar. Den ena säger att det blir katastrof för svenskt näringsliv om vi inte kommer med. Den andra säger att det blir katastrof om vi kommer med. Mellan dessa grupper kan redovisas många balanserade uppfattningar. Men där finns framförallt en stor oviss frågande massa, som vill slippa att ta ställning. För många är EEC något långt borta, något främmande – ett annat språk, ja många språk, allt utom vår goda och lättförståeliga svenska.

Det känns skönt att vi kan krypa bakom neutraliteten. Vad som utspelas i världen är ingenting för oss. Medlemskap är en omöjlighet men gärna affärer om de kan ske på hyggliga villkor. Inga politiska överenskommelser som kan hota den »svenska välfärdspolitiken», men god avsättning för alla våra produkter.

Vi vet nu att något medlemskap för Sverige blir det inte i denna omgång, och de som känner ängslan för EEC kan trygga sig till vår principfasta regering. Men ändå är det svårt att komma från frågan: Hur länge? Vad som än sker vid förhandlingarna i Bryssel under detta år är det svårt att tro att inte också Sverige kanske innan 70-talet är till ända är medlem av denna Europagemenskap. Vad som än händer måste vi arbeta med denna realitet för ögonen. Det finns mycket att vinna men föga att förlora på att ha siktet inställt på en sådan utveckling.

Även bland jordbrukare i Sverige finns det oro över tanken att vi skall bli medlemmar i EEC. Många ser EEC:s jord-

bruk som ett hot mot vårt. Vi har hört beskrivas vilka enorma överskottskvantiteter det finns av väsentliga livsmedel inom EEC, och vi vet att överskottskvantiteter alltid är prispressande. När vi för ett par år sedan började få klart för oss att den svenska mjölkproduktionen höll på att sjunka ner mot ett katastrofläge, pekade företrädare för regeringen energiskt på de överskottskvantiteter som fanns att få från Västeuropa. Mot den bakgrunden fanns ingen anledning att tänka om. Konsumenterna kunde få vad de behövde. Vad man inte tog med i den beräkningen var den starka förändring som pågår inom EEC. Det är dessa förändringar som är intressanta. Minst av allt är jordbruket i Europa en statisk näring i en expansiv tid.

Men vad sker och på vilket sätt kan det påverka det svenska jordbrukets framtid?

EEC:s jordbruk genomgår omdaning

I alla länder har jordbruket ett historiskt förflutet. Det är den ursprungligaste av alla näringar. Jordbruket fanns långt före industrins genombrott. Jordbruket är på många håll inte avpassat för att kunna konkurrera med modern industri. Att anpassa jordbruket till en ny tid är för den skull ett problem i alla industriländer. Den anpassningen har pågått länge, men först under senare årtionden har den satt mera påtagliga spår efter sig i Europa. Urbaniseringsprocessen pågår nu för fullt. Unga människor har i strida strömmar lämnat jordbruket och gått över till and-

ra näringar. Den strömmen fortsätter. EEC:s jordbruk är mitt inne i en anpassningsprocess som är mycket påtaglig. Hur det europeiska jordbruket kommer att se ut när den processen pågått ytterligare något årtionde är inte lätt att sia om. Men säkert är att mycket kommer att förändras, som också påverkar det svenska jordbrukets konkurrensförmåga och framtid.

En jordbruksexpert inom EEC, som haft goda möjligheter att bedöma det europeiska jordbrukets nuläge och framtidsmöjligheter, är Adrien Zeller. I en nyutkommen bok som i svensk översättning fått namnet »Kris i EECs jordbruk?» ger han en intressant och lättläst skildring av nuläget och den framtid som avtecknar sig för jordbruket inom EEC. Zeller är samtidigt både optimist och pessimist: Optimist om jordbrukets framtid som en konkurrenskraftig näring om politikerna förstår att hantera problemet rätt, men pessimist inför politikernas förmåga och vilja att gå till verket.

Mycket kort sammanfattat skulle problemen inom EECs jordbruk kunna beskrivas så här:

□ Under hela 1960-talet har det pågått en stark avtappning av människor från jordbruket. 1960 fanns ungefär 15 miljoner människor knutna till jordbruksnäringen; idag mindre än 10 miljoner. Enligt den bekanta Mansholtsplanen bör jordbruksbefolkningen 1980 vara nere i 5 miljoner.

□ Dagens EEC-jordbruk företer stark obalans produktionsmässigt. Det saknas

ungefär 10 miljoner hektar åkerjord för att göra Europa självförsörjande. Men trots detta produceras stora kvantiteter livsmedel som måste slumpas bort på världsmarknaden till mycket låga priser, samtidigt som stora kvantiteter måste importeras.

Prispolitiken har i allt för hög grad premierat spannmåls- och sockerproducenterna, medan mjölk- och köttjordbrukarna fått det allt besvärligare.

Sett ur svensk synpunkt

Den frågan kommer alltid in i diskussionen: Var ligger svenskt jordbruk på utvecklingsskalan i förhållande till EEC? Att ge ett entydigt svar på en sådan fråga är omöjligt, ty europeiskt jordbruk är minst av allt ensartat. Men låt oss ta några siffror som belyser vissa drag. Av totalbefolkningen är 14 procent yrkesverksamma inom EECs jordbruk. I Sverige är motsvarande siffra 5 procent. Men även inom EEC varierar denna siffra starkt: högst i Italien med 22 procent, lägst i Holland med 8. Den genomsnittliga jordbruksarealen beräknas till cirka 20 hektar i Sverige men är 6 hektar i Italien och 19 i Frankrike.

Dessa siffror antyder att anpassningsprocessen gått längre i Sverige än inom EEC. Konkurrensen om arbetskraft och jordbrukarnas förmåga att anamma modern produktionsteknik har satt mycket påtagliga spår efter sig i vårt land. Europas jordbruk arbetar delvis under bättre klimatiska betingelser än det svenska. Men trots detta kan vi uppvisa bättre avkast-

ningssiffror både när det gäller hektarskördar och avkastning från djurproduktionen. Det svenska kostnadsläget är emellertid besvärande. En svensk jordbrukare får idag betala mer än dubbelt så mycket för anställd arbetskraft som genomsnittet för en lantarbetare i Europa. Samma kostnadskonkurrens gäller också en rad produktionsmedel och tjänster som jordbruket är beroende av. Detta skapar givetvis betydande problem och kräver speciell uppmärksamhet.

Med dessa jämförelser på kostnadssidan skulle man tro att produktpriserna ligger avsevärt högre i Sverige. Så är emellertid inte fallet. I en nyligen publicerad sammanställning kan vi konstatera att de svenska jordbrukspriserna ligger ca 10 procent över genomsnittet för EEC. Till detta skall läggas att subventionerna till jordbruket inom EEC beräknas uppgå till 11 procent på produktpriserna men endast 2 procent i Sverige. Efter det påslaget är den totala inkomstsidan ganska lika.

Men som alltid är genomsnitt mindre intressanta än enskildheter. För spannmål ligger EEC-priserna närmare tio procent över de svenska, medan våra mjölkpriser efter höjningen i juli ligger 33 procent över. När det däremot gäller fläsk och ägg har vi lägre priser än vad jordbrukarna i genomsnitt får inom EEC.

Jordbruket i ett utvidgat EEC

Jämförelser som nu gjorts har baserats på nuläget med de sex inom EEC. Nästa steg är med stor säkerhet Storbritannien,

Danmark, Irland och kanske Norge som medlemmar. Efter en sådan utvidgning förändras mycket också från jordbrukets synpunkt. Både Englands och Danmarks jordbrukare kommer att få avsevärt bättre priser för sina produkter än i nuläget. Det kan stimulera till ökad produktion. Trots detta tyder alla siffror på att den nya gemenskapen inte blir självförsörjande i fråga om väsentliga livsmedel. Skulle Sverige också inlemmas vore det inte särskilt svårt att bli av med överskott som nu vållar oss bekymmer. En anpassning nu till en sådan Europamarknad skulle vara mycket värdefull för svenskt jordbruk. Men eftersom vår regering inte har siktet inställt på medlemskap, får vi istället försöka hårt anpassa vårt jordbruk till den svenska självförsörjningen. Ty överskottskvantiteter kan vålla oss betydligt större problem sedan väl Storbritannien är med i EEC.

Denna anpassning kan verka som broms på utvecklingen inom svenskt jordbruk och är inte till nytta för någon. Tanken på en nedbantad självförsörjning är emellertid fastställd av riksdagen, det öppnar våra gränser för en ökad import av livsmedel men ger vårt jordbruk inga expansionsmöjligheter.

Vore det så att Europa på sikt ser ut att få livsmedel i överskott vore denna nedbantning politiskt riktig. Men ju mer man söker fördjupa sig i vad som sker inom europeiskt jordbruk, ju mindre kan man finna att vår politik är hållbar på sikt. Strukturen på Europas jordbruk är sådan att det finns all anledning tro att

man redan om några år har besvärande brist på vissa produkter. Detta gäller främst mjölk och kött. På mjölksidan måste det ske mycket stora nyinvesteringar och ett fullständigt nytänkande om denna utveckling skall brytas. Men det är klart att även här spelar de allmänna konjunkturerna in. Jordbruket är nämligen en mycket flexibel näring. Vid en allmänt sett hög sysselsättning minskar den intensiva jordbruksproduktionen. Arbetskraften finner lönsammare sysselsättning. När det blir konjunkturåstramning vänder arbetskraften tillbaka. Mera långsiktigt sker emellertid en betydande krympning av den arbetsintensiva jordbruksproduktionen. Vi känner till denna utveckling från Sverige. Samma handlingsmönster finns idag inom EECs jordbruk. Produktion som ger hög bundenhet är impopulär framförallt bland de yngre. Arbetstidsförkortning och ökat antal lediga dagar är ett så starkt argument att man inte kan bortse från det då man diskuterar jordbruksproduktionens framtid.

Detta kan, som jag ser det, endast mötas med en betydande strukturomvandling, där det skapas större enheter som motvikt mot de många små djurenheter som nu faller bort, men detta sker inte någonstans i Europa. Då det gäller att producera ägg, fläsk och broiler är det lättare att skapa dessa enheter, när det gäller mjölk och kött sker ingen sådan nyinvestering. Fortfarande är det inom familjeföretagets ram som nya enheter skall växa fram, men de måste vara så stora att det finns ekonomiska förutsätt-

ningar att organisatoriskt lösa de besvär-
liga arbetskraftsfrågorna.

Lönsamheten måste förbättras

Lönsamheten inom en produktionsgren är avgörande för hur den skall hävda sig. Men att de produktionsgrenar som har den lägsta lönsamheten också har den största bundenheten är på sikt ohållbart. De prisstegringar, som vi måst vidta för att säkra en tillräcklig mjölkproduktion i vårt land, är bara en illustration till vad som kommer att ske också inom EEC. Därav kan också framläsas att prisjämförelser, som visar att vi nu har 30-35 procent högre mjölkpriser i Sverige än i EEC, egentligen bara visar olika stadier i ett utvecklingsskede. Trycket på politikerna att förbättra lönsamheten på just dessa produkter är också mycket starkt från de bondeorganisationer som finns inom EEC.

Inom EEC finns 70 miljoner hektar åkermark. Storbritannien kommer att tillföra 12 miljoner hektar, Danmark ungefär 3 miljoner. Sverige förfogar nu över drygt 3 miljoner hektar åkerjord. Men jordbruksmarkerna krymper, medan befolkningen växer. Ökad levnadsstandard för med sig ökade krav på mera och bättre slags animaliska livsmedel. Överskottssituationen, som för ett par år sedan beskrevs som ett nästan olösligt problem, ser ut att finna sin lösning snabbare än någon vågat tro. Den ekonomiska expansionen inom EEC är påtaglig. Unga människor från landsbygden och lantbruks-

näringarna ges helt nya villkor inom andra växande näringar. Suget till stadsnäringarna är mycket starkt på den unga generationen. Vilka stannar kvar och producerar livsmedel?

Den stora och delvis mycket svåra omvandling som förestår inom EECs lantbruk kommer inte att utan stor svårighet kunna lösas, om inte politikerna i respektive länder och i den ekonomiska gemenskapens högkvarter ser konstruktivt och framsynt på problemen. Men jag tror att de kommer att lyckas. Det finns så mycket av kloket och konstruktivt tänkande i det som gjorts och görs att även vi skulle ha åtskilligt att lära. Pratet, i en förvildad svensk EEC-debatt, att man inte känner socialt ansvar inom EEC, faller platt till marken inför de åtgärder av olika slag som man gjort för att inte enskilda människor skall bli lidande på den omvandlingsprocess som tvingar sig fram.

Skulle jag sammanfatta mina intryck av EECs jordbruk och jordbrukspolitik, skulle jag vilja säga så här: Det finns ingen anledning hysa oro för det svenska jordbrukets framtid vid en EEC-anslutning. På kort sikt kan det bli vissa komplikationer. På lång sikt innebär det att vi skulle bättre än nu kunna utnyttja våra goda produktionsbetingelser och vår höga teknik, då det gäller att skapa framtraktade animaliska livsmedel för både Sverige och Europa.

Alltså: inte rädsla utan framtidsoptimism!